

**TRANSPORT INFRATUZILMASI RIVOJLANISHIDA IQTISODIY
SAMARADORLIK VA LOGISTIKA YONDASHUVLARI**

Saidov Vaslidin Axtamovich

Annotatsiya: *Transport infratuzilmasining rivojlanishi har qanday davlat iqtisodiyoti uchun muhim omildir. Mazkur maqolada transport tizimining iqtisodiy samaradorligi va logistika yondashuvlari o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. Logistika texnologiyalarini joriy etish orqali transport tizimining samaradorligini oshirish yo'llari yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston tajribasi asosida strategik yondashuvlar va takliflar beriladi.*

Kalit so'zlar: *transport infratuzilmasi, iqtisodiy samaradorlik, logistika, raqamlashtirish, tranzit salohiyat, tahlil, modernizatsiya.*

Transport infratuzilmasi har qanday zamonaviy iqtisodiy tizimning ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, uning samarali ishlashi milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Xususan, transport infratuzilmasi ishlab chiqarish, savdo, xizmat ko'rsatish, investitsiyalar va mehnat resurslari harakatining asosiy tayanchi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida mahsulot va xizmatlarning tezkor, ishonchli va arzon yetkazib berilishini ta'minlaydigan transport tizimlarisiz iqtisodiy o'sish sur'atlarini ushlab turish qiyinlashadi. Shu jihatdan, transport infratuzilmasini samarali boshqarish va uni doimiy modernizatsiya qilish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Transport tizimining rivojlanishida iqtisodiy samaradorlikni oshirishda logistika yondashuvlari alohida o'rin tutadi. Logistika — bu mahsulot va xizmatlarning manzildan manzilga harakatini tashkil qilish, resurslardan oqilona foydalanish, vaqt va xarajatlarni tejash kabi ustuvor maqsadlarni qamrab olgan kompleks faoliyatdir. Logistika jarayonlarini transport infratuzilmasi bilan uyg'un

holda tashkil etish orqali butun iqtisodiy tizimning samaradorligini oshirish mumkin.

O'zbekiston misolida qaralganda, so'nggi yillarda transport va logistika sohasida qator yirik islohotlar amalga oshirilmoqda. Raqamli texnologiyalar joriy qilinib, multimodal tashish tizimlari rivojlantirilmoqda, xalqaro transport koridorlarida mamlakatning ishtiroki kuchaymoqda. Ushbu maqolada aynan shu holatlar, iqtisodiy samaradorlikning asosiy ko'rsatkichlari va zamonaviy logistika yondashuvlarining transport infratuzilmasiga ta'siri tahlil qilinadi.

Iqtisodiy samaradorlik va transport infrastrukturasini: Transport infrastrukturasining iqtisodiy samaradorligi har qanday zamonaviy iqtisodiy tizim uchun strategik ahamiyatga ega. Chunki u nafaqat tovarlar va xom ashyolarning harakatini ta'minlaydi, balki hududlararo iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash, ishlab chiqarish zanjirlarini optimallashtirish va xalqaro savdoni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Transport infratuzilmasi – bu yo'llar, temiryo'llar, aeroportlar, logistika markazlari, portlar, bo'xona terminallari va ularni boshqaruvchi tizimlarning majmuasidir. Ularning samarali ishlashi mamlakat ichidagi iqtisodiy resurslardan to'g'ri va oqilona foydalanishga xizmat qiladi. Iqtisodiy samaradorlik tushunchasi transport sohasida ko'p jihatdan o'lchanadi. Avvalo, transport tarmog'i orqali tashilgan yuk va yo'lovchi hajmining o'sishi, tashish xarajatlarining kamayishi, mahsulot yetkazib berish muddatlarining qisqarishi, logistika zanjirlarining soddalashuvi va energiya sarfining kamayishi ushbu samaradorlikning asosiy ko'rsatkichlaridir. Bundan tashqari, infratuzilmaga kiritilgan har bir investitsiya necha barobar iqtisodiy foyda keltirayotgani ham muhim mezonlardan biridir.

Rivojlangan transport infratuzilmasi biznes muhitining jozibadorligini oshiradi, xorijiy va mahalliy investorlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratadi. Masalan, mahsulotni ishlab chiqarishdan iste'molchiga yetkazishgacha bo'lgan jarayonda transport xarajatlari qisqargan sari, mahsulot narxi ham arzonlashadi. Bu esa ichki bozor raqobatbardoshligini oshiradi va eksport salohiyatini kuchaytiradi. Aynan shu omillar iqtisodiy samaradorlikning amaliy ifodasidir. O'zbekiston

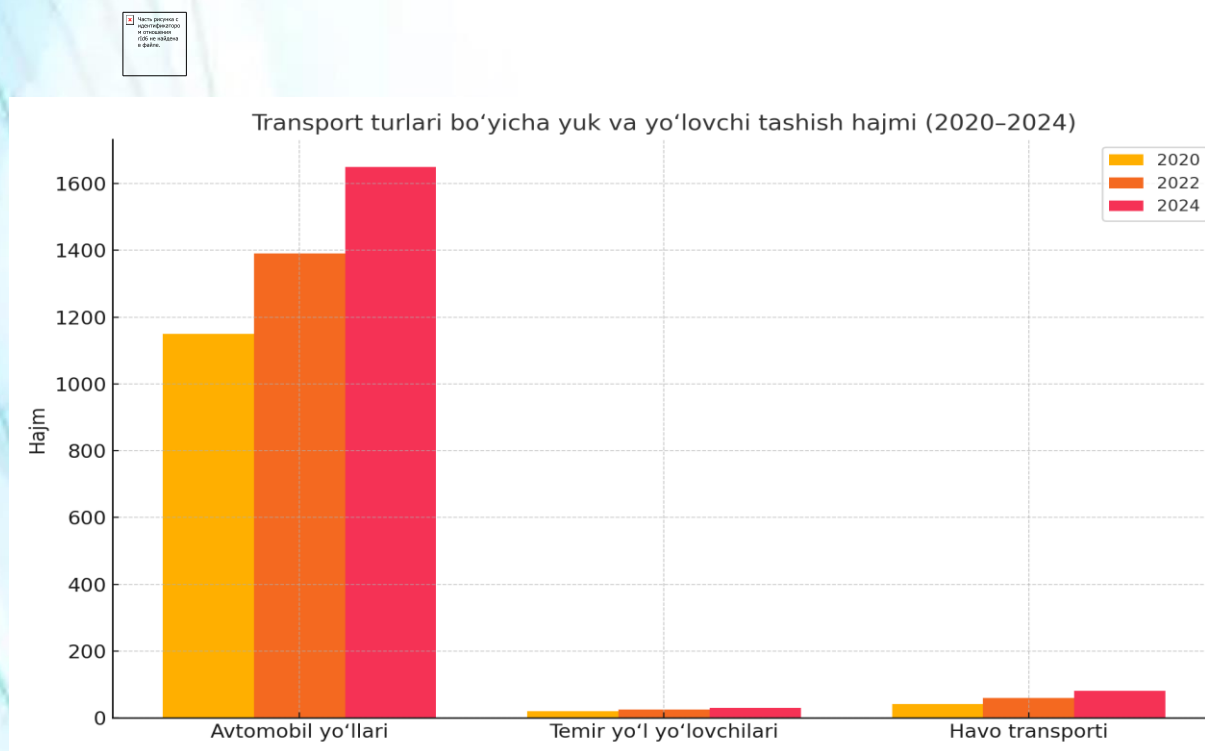
misolida olib qaralganda, mustaqillikdan soʻng transport sohasida qator islohotlar amalga oshirildi. 2020–2024 yillarda mamlakatda avtomobil yoʻllari, temiryoʻl liniyalari, havo va multimodal transport yoʻnalishlari kengaytirilib, zamonaviy logistika markazlari barpo etildi. Jumladan, xalqaro tranzit koridorlariga ulanish orqali yuk tashish hajmi yil sayin ortib bormoqda. Masalan, “Xitoy–Qirgʻiziston–Oʻzbekiston” temiryoʻl loyihasi va Transkaspiy yoʻlagi Oʻzbekistonning global iqtisodiy tizimlarga integratsiyasini jadallashtirmoqda. Shuningdek, transport sohasiga raqamli texnologiyalarni tatbiq etish ham iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim yoʻnalishidir. Elektron chiptalar, GPS monitoring, avtomatlashtirilgan bojxona nazorati, elektron yuk hujjatlari va intellektual transport tizimlari orqali logistika jarayonlari tezlashtirilmoqda. Bu esa vaqt va mablagʻ tejalishiga, xizmatlar sifati yaxshilanishiga va foydalanuvchi qulayligining ortishiga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, transport infratuzilmasi iqtisodiy samaradorlikning asosiy drayverlaridan biridir. U mamlakatning strategik raqobatbardoshligini, eksport-import imkoniyatlarini, hududiy bogʻliqlikni va xalqaro iqtisodiy aloqalarni mustahkamlashda beqiyos rol oʻynaydi. Shu boisdan ham Oʻzbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlar uchun transport infratuzilmasini zamonaviy logistika yondashuvlari asosida rivojlantirish muhim ustuvor vazifa boʻlib qolmoqda.

Logistika yondashuvlarining roli: Zamonaviy iqtisodiy tizimda logistika yondashuvlari nafaqat transport jarayonlarini boshqarish, balki butun ishlab chiqarishdan isteʼmolgacha boʻlgan taʼminot zanjirini optimallashtirishda hal qiluvchi rol oʻynaydi. Logistika — bu mahsulot va xizmatlarning oqimini rejalashtirish, amalga oshirish va nazorat qilish boʻyicha kompleks faoliyatdir. Aynan shu sababli logistika yondashuvlari transport infratuzilmasining samaradorligini oshirishda strategik ahamiyat kasb etadi. Logistika tizimi orqali mahsulotning eng maqbul yoʻnalish boʻyicha, minimal xarajat bilan va optimal muddatda yetkazib berilishi taʼminlanadi. Bu esa ishlab chiqaruvchilarning resurslardan oqilona foydalanishiga, omborxona xarajatlarini kamaytirishga, xizmat koʻrsatish sifati va mijozlar qoniqish darajasining oshishiga olib keladi. Bugungi

kunda logistika faqat mahsulot tashish bilan cheklanmaydi. U o'z ichiga transport, omborxona boshqaruvi, inventarizatsiya, axborot tizimlari, xavfsizlik, bojxona tartiblari va ta'minot zanjiri tahlilini ham oladi. Xususan,

O'zbekistonda raqamli logistika platformalari, GPS asosida kuzatuv tizimlari, avtomatlashtirilgan logistika markazlari, blokcheyn texnologiyalariga asoslangan yuk hujjatlarini boshqarish tizimlari joriy etilmoqda. Bularning barchasi logistika samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qilmoqda. Multimodal transport tizimi, ya'ni yuklarning bir nechta transport vositalari (avtomobil, temiryo'l, havo, dengiz) orqali yagona zanjirda tashilishi, logistika yondashuvlarining amaliy ifodalaridan biridir. Bu uslub yuk yetkazish muddatini qisqartiradi, tranzit jarayonlarini soddalashtiradi va logistika xarajatlarini optimallashtiradi. O'zbekistonning xalqaro transport koridorlarida ishtirok etishi — masalan, “Transkaspiy yo‘lagi” yoki “Xitoy–Qirg‘iziston–O‘zbekiston” temiryo‘li orqali — logistika salohiyatini oshiradi. Buning natijasida, mamlakat Markaziy Osiyoda logistika markaziga aylanishi va eksport-import oqimlarida faol ishtirok etishi mumkin.

Mana, bu ustunli diagrammada chizilgan grafikda avtomobil, temiryo‘l va havo transporti orqali yuk va yo‘lovchi tashish hajmlari yillar kesimida taqqoslab ko‘rsatilgan. Bu vizual ko‘rinish transport turlarining rivojlanish tendensiyasini aniq ko‘rsatib beradi. Xulosa qilib aytganda, logistika yondashuvlari transport infratuzilmasining samaradorligini oshirish, iqtisodiy faoliyatni muvofiqlashtirish, mintaqaviy integratsiyani chuqurlashtirish va xalqaro savdoda muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun zarur strategik vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-yanvardagi “Ilm-fan, ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” deb e’lon qilish to‘g‘risidagi PF-5924-son Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Transport vazirligi. **“2020–2024 yillarda transport infratuzilmasini rivojlantirish strategiyasi”**. – Toshkent, 2021.
3. Asian Development Bank (ADB). **Uzbekistan: Transport Sector Assessment, Strategy, and Roadmap**. – Manila: ADB Publishing, 2020.
4. OECD. **Digital Transformation in Transport and Logistics**. – Paris: OECD Publishing, 2021.
5. Gulyamov S.S., Saidova M.M. **Transport infratuzilmasi va logistikaning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni**. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2022.
6. Rodrigue, J.-P., Comtois, C., & Slack, B. **The Geography of Transport Systems**. – New York: Routledge, 2020.